

ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

У статті проаналізовано педагогічні умови та можливості вдосконалення професійної підготовки студентів магістратури на групових заняттях Інструментально-педагогічного практикуму спеціальності «Музичне мистецтво». Автор акцентує важливість інтенсивної виконавської діяльності студентів під час навчання, її поєднання з педагогічною діяльністю у класі основного музичного інструменту, професійного аналізу виконання творів педагогічного репертуару. Особливе значення має моделювання майбутньої педагогічної роботи, проведення фрагментів індивідуального уроку в класах інструментально-виконавських дисциплін та їх аналіз на групових заняттях Практикуму. Важливим фактором вдосконалення фахової підготовки є досвід професійного спілкування студентів у широкому колі музикантів-професіоналів.

Ключові слова: *інтерпретація, концертна діяльність, виконавська підготовка, фортепіанний клас, музичне мистецтво, практикум, педагогічний репертуар.*

Професійно-виконавська підготовка магістрантів Інституту мистецтв завжди була центральною проблемою наукових досліджень та методичних пошуків викладачів профільних кафедр. Навчальний курс «Інструментально-педагогічний практикум» був розроблений на кафедрі інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка саме з позицій необхідності вдосконалення як інструментально-виконавської, так і педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Саме в магістратурі відбувається різнопрофільна спеціалізація студентів відповідно до обраної майбутньої професії: викладач класу фортепіано, клавесину, скрипки, баяна, духових інструментів. Курс доповнює навчальну роботу студентів у класах основного музичного інструменту, вивчення теоретичних дисциплін та проходження практики (як педагогічної, так і виконавської). Він поєднує виконавську та педагогічну діяльність: на практичних заняттях курсу студенти (згідно з Програмою курсу) публічно виконують фрагменти інструментальних творів (чи невеликі інструментальні мініатюри повністю), поєднуючи це з їх виконавським та педагогічним аналізом, який теж здійснюється безпосередньо на групових заняттях, тобто у присутності всіх студентів навчальної групи. В процесі такої роботи і формується професійна компетентність майбутнього викладача класу музичного інструмента, адже її недостатність ми нерідко бачимо під час проходження студентом асистентської практики на другому курсі магістратури, на випускних державних іспитах, а також у якості володіння, виконання педагогічного репертуару, необхідного для роботи в ДМШ. Крім того, студент повинен вміти самостійно освоювати новий інструментальний репертуар, аналізувати педагогічні та виконавські аспекти засвоєння «дитячого» репертуару учнем ДМШ та інші. Необхідність підвищення ефективності професійної підготовки саме в цих аспектах і обумовлює актуальність поставленої проблеми.

Різноманітні ракурси проблеми вдосконалення інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, викладача класу основного музичного інструмента розглядалися у роботах А. Михалюк, О. Щолокової, О. Рибнікова, Т. Євсєєвої, М. Давидова, В. Федоришина, Н. Згурської, Л. Арчажникової, Т. Завадської, В. Шульгіної, Н. Гуральник, І. Немикіної, З. Румянцевої та ін. Але можливості формування важливих для майбутнього викладача фахових якостей саме на заняттях Інструментально-педагогічного практикуму за кваліфікацією «Викладач музичного інструменту» в системі професійної підготовки студентів магістратури не були предметом спеціального науково-методичного вивчення та узагальнення. Це пояснюється тим, що Інструментально-педагогічний практикум – відносно новий предмет у навчальних планах Інститутів мистецтв, програма якого постійно вдосконалюється перед її затвердженням кафедрою на новий навчальний рік.

Метою статті є дослідження можливостей покращення професійної підготовки студентів (як інструментально-виконавської, так педагогічної), пошук найбільш ефективних шляхів та методів формування у студентів магістратури (перший та другий рік навчання) інтегрованої фахової компетентності: готовності та здатності самостійно освоювати новий педагогічний репертуар, актуальний у роботі з учнями ДМШ, аналізувати його з виконавських та педагогічних ракурсів, публічно його виконувати, вміти використовувати у своїй роботі прийоми фрагментарного та ескізного виконання цих творів. Саме сформованість цієї компетентності дозволить майбутньому фахівцю бути конкурентоспроможним у своїй професійній діяльності, оволодіти навичками практичної професійної роботи у класі музичного інструменту, спілкування з учнем під час уроку, виявлення фактичних недоліків у грі учня на заняттях та методами подолання виконавських проблем в процесі роботи у інструментальному класі.

Важливий етап професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця – період навчання в магістратурі. Він передбачає наявність у студента реальних можливостей здійснення у навчальному процесі комплексу практичних дій, розумових та саме музично-виконавських актів, які у цілому і приведуть до розуміння кола майбутніх питань у практичній роботі в ДМШ, нададуть необхідну обізнаність у педагогічному репертуарі, здатність вільно ним оперувати на індивідуальних заняттях у класах фортепіано, баяна, скрипки, духових інструментів. В цей період студенти повинні отримати необхідний досвід публічної інструментально-виконавської діяльності, педагогічного спілкування з учнем безпосередньо в інструментально-виконавському класі, досвід професійно-педагогічного аналізу як з боку викладача-консультанта, так і саме власного критичного самоаналізу у цій важливій сфері. Окремий фактор зростання професійної майстерності студента – аналіз його виконавської та педагогічної діяльності іншими студентами групи. Наш досвід такої роботи дозволяє рекомендувати використання такої навчальної діяльності також і в період асистентської практики магістрантів: саме колективне обговорення фрагменту уроку (з іншим студентом в якості учня) дозволяє виявити невикористані можливості покращення гри учня, розкриття його творчого потенціалу в інтерпретації музичного твору, в аналізі драматургії конкретного музичного матеріалу. Такі групові заняття в рамках інструментально-педагогічного практикуму створюють умови для формування комунікативних вмінь та якостей майбутніх фахівців.

Окремий аспект у проведенні групових занять – формування виконавського і педагогічного артистизму студентів. Виразність виконання музичних творів, досвід творчого спілкування з учнем, використання асоціативного ряду вражень від творів інших видів мистецтва, дискусійність навчального процесу в обговоренні фрагменту уроку – важливі складові занять інструментально-педагогічного практикуму.

Інструментально-педагогічний практикум за кваліфікацією «Викладач музичного інструменту» - лекційно-практичний курс, який створений і апробований на кафедрі інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. Він читається на I та II курсах магістратури. Розроблені нами навчальні модулі курсу передбачають не тільки педагогічний та виконавський аналіз актуального для випускника магістратури репертуару, але і його публічне виконання в умовах, наближених до концертного виступу: під час групових занять кожний студент є і виконавцем певного інструментального репертуару (відповідно до програми ДМШ – велика форма, поліфонічний твір, різнохарактерні мініатюри, що відносяться до творів різних стилістичних напрямків), і викладачем інструментального класу, який працює з учнем (іншим студентом) у присутності всієї групи. Виявляється, що це – дуже складно навіть і для кращих студентів магістратури. При цьому необхідно виявити такі якості як мобільність у вивченні нового музичного матеріалу, здатність абсолютно вільно ним оперувати. Ці умови дуже відрізняються від підготовки, наприклад, програми для Державного випускного іспиту, коли протягом року вивчається саме одна програма, яка крім того ще і «обигрується» на публічному концерті. Нюанси інтерпретації «шліфуються» під керівництвом досвідченого викладача, виконання вдосконалюється на багатьох заняттях в класі основного музичного

інструменту, на репетиціях в умовах майбутнього екзаменаційного виступу в залі. Крім того, сучасний Інтернет дозволяє ознайомитися із виконанням творів різними видатними музикантами сучасності та минулого. Не кажучи вже про можливість почути весь репертуар у «живому» виконанні в концертних залах, на інструментально-виконавських конкурсах, один з яких («Belissimo») вперше пройшов в минулому навчальному році в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Згідно із Робочою програмою навчальної дисципліни [1], фрагментарне виконання музичних творів теж відбувається на групових заняттях Інструментально-педагогічного практикуму. Студент повинен провести професійний виконавський та педагогічний аналіз творів, які він підготував для такого виступу, а саме - проаналізувати:

- якісні особливості фактури музичного твору, його драматургію, авторську та виконавську динаміку, стилістичні ознаки, агогічні відхилення, артикуляційні прийоми виконання, педалізацію тощо;

- актуальні педагогічні проблеми та труднощі, які, на його думку, можуть виникнути у процесі вивчення твору учнем дитячої музичної школи, можливі прийоми та методи практичної роботи із учнем в інструментальному класі, які сприятимуть подоланню цих труднощів;

- доречність та можливість використання, крім власного виконавського показу, зразків виконання твору іншими музикантами (у звукозапису) на уроці в інструментальному класі;

- використання на уроці асоціативно-образного ряду у творах інших видів мистецтва (живопис, скульптура, література, архітектура) з метою формування в учня різноманітної художньо-образної сфери, яка б пробуджувала творчу фантазію учня, його образне мислення, творче натхнення, інтерпретаційну активність, зацікавленість у подальшому вивченні творів саме цього композитора;

- спрогнозувати необхідний для учня рівень володіння інструментом, який дозволяє виконати цей твір.

В процесі такої роботи студенту надаються можливості оперативного обговорення педагогічних намірів, оптимальності педагогічного плану дій, професійного самовдосконалення, використання у цих цілях сучасних інформаційних технологій, пошуку індивідуального шляху розвитку особистості учня. Використання Інтернету в процесі самостійної роботи під час підготовки до занять (на це відведено окремі навчальні години) дозволяє студентам «зазирнути» у творчу «лабораторію» видатних виконавців (піаністів, скрипалів, баяністів), проаналізувати їхню виконавську техніку, спробувати використовувати ті чи інші технічні прийоми видатних музикантів у власній виконавській діяльності. На нашу думку, саме ці сучасні технічні можливості дуже ефективно сприяють професійному становленню молодих педагогів-музикантів.

Використання на заняттях Інструментально-педагогічного практикуму ролевих ігор є важливим фактором покращення виконання студентами педагогічного репертуару. Виступи під час занять в якості і педагога, і учня яскраво виявляють всі професійно-творчі досягнення і недоліки молодого педагога. Колективне обговорення педагогічної діяльності практикантів не тільки виявляє сильні і слабкі сторони молодого викладача, а і психологічно готує його до виходу на повноцінну асистентську педагогічну практику, під час якої студент дає уроки у класах музичного інструменту, готується вже до самостійного відкритого заняття в кінці практики, оформлює всю необхідну документацію, маючи вже певний досвід такої роботи. Педагогічна практика фактично є логічним продовженням цього курсу, який дозволяє систематизувати методичні та теоретичні знання, покращити педагогічні вміння та навички практикантів.

Відбір конкретного педагогічного репертуару, який вивчають студенти – важливий аспект проведення занять практикуму. У його склад (на прикладі фортепіанного репертуару для студентів-піаністів) увійшли твори Д.Чімароза (Сонати ре мінор, соль мінор), І.- С. Баха (Прелюдія та fuga До мажор з I тому ДТК, Інвенції, окремі частини Французьких сюїт), Л. Бетховена (Соната №14, I ч.), Р. Шумана (Маленький романс), Ф. Шопена (Прелюдії мі

мінор, сі мінор та до мінор), В. Косенка (Вальс сі мінор), Г. Саська (Блюз), Л. Шукайло (Маленьке негренья). Студенти повинні були заграти фрагменти з цих творів на достатньо високому професійному рівні, який відповідає якості педагогічного виконання під час педагогічної практики, проаналізувати їх у присутності всієї групи (після виступу студента-викладача всі студенти доповнювали аналіз виступаючого), і, головне - провести фрагмент фортепіанного уроку у ДМШ, працюючи з іншим студентом над одним з вказаних творів.

Одна з основних проблем, які було відмічені в процесі роботи – виконання творів різних стилістичних напрямків. І тому, перш за все, увагу студентів було акцентовано на вивченні українського фортепіанного репертуару. Студенти були ознайомлені із сучасними науково-методичними дослідженнями саме з проблеми формування виконавської культури засобами українського фортепіанного мистецтва [2]. Серед інших труднощів, з якими зіштовхнулись студенти, треба відзначити необхідність виконувати твори досконало та артистично, бути мобільними у підготовці навчального репертуару, вміти настроювати себе (у психологічному плані) на виконання різних видів педагогічної діяльності, досягнення педагогічного контакту з учнем, розкриття творчих можливостей учня в процесі заняття. У подоланні цих труднощів їм допомогло вивчення запропонованої науково-методичної літератури [1, 3]. Основний список літератури додається у навчальній програмі Практикуму.

У рамках Практикуму відбулось відвідування інших музичних навчальних закладів, в яких для студентів були проведені відкриті заняття, майстеркласи відомих українських педагогів-музикантів. Так, у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського, у Київській середній спеціальній музичній школі імені М.В. Лисенка для студентів були проведені майстеркласи заслуженим робітником культури, професором кафедри фортепіано НМАУ ім. П.І. Чайковського Н.В. Грідневою, викладачем-методистом фортепіанного відділу КССМШ імені М.В. Лисенка І.М. Баріною. У залі Інституту мистецтв КУ імені Бориса Грінченка була проведена творча зустріч та концерт класу професора Н.В. Грідневої із презентацією нової української фортепіанної школи – підручника Н. Грідневої «Хочу грати на роялі» [4]. Студенти ознайомились із блискучими зразками плідної педагогічної роботи в фортепіанному класі, задали велику кількість актуальних запитань щодо теорії і методики викладання гри на фортепіано для учнів та студентів різного рівня професійної підготовки, почули натхненні виступи обдарованих учнів та студентів, а також мали можливість поспілкуватись саме з ними після цих виступів. Відгуки студентів про таку форму роботи свідчать про її безперечну ефективність. Таке «живе» професійно-виконавське спілкування надає студентам безцінний досвід комунікативної діяльності.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що методи роботи із студентами, запропоновані для використання у рамках курсу «Інструментально-педагогічний практикум» за кваліфікацією «Викладач музичного інструменту» на I та II курсах магістратури, сприяють вдосконаленню інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва ОКР «Магістр». Вони допомагають формувати в них інтегровану фахову компетентність – готовність та здатність самостійно освоювати новий педагогічний репертуар, аналізувати його з позицій виконавських та педагогічних завдань, а також формують необхідні молодому викладачу педагогічні уміння та навички. Практичний досвід інструментально-виконавської та педагогічної діяльності в рамках курсу дозволяє студентам також вдосконалювати свої комунікативні та артистичні властивості і вміння. Широке професійно-педагогічне спілкування розширює тезаурус магістрантів, дає можливість порівняти власні професійні досягнення із кращими зразками у сфері інструментального виконавства та педагогіки.

Література

1. Куришев Є. В. Робоча програма навчальної дисципліни Практикум за кваліфікацією «Викладач музичного інструменту» (Спеціальність 8.02020401 «Музичне мистецтво»). Освітній рівень – другий (магістерський) / Є.В. Куришев. Київський унів-т ім. Б. Грінченка. Кафедра інструментально-виконавської майстерності. – К., 2015. – 31 с.

2. Михалюк А.М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А.М. Михалюк. – К., 2014. – 20 с.
3. Куришев Є.В. Виконавська практика як форма професійної підготовки вчителя музики: навч. посіб. / Є.В. Куришев. – К.: КДПІ, 1989. – 76 с.
4. Гріднева Н.В. Хочу грати на роялі / Н.В. Гріднева. – К.: Муз. Україна, 2012. – 200 с.

In the article are analyzed the possibilities and pedagogical conditions for improving the professional training of Master students in Music Arts during learning the discipline "Instrumental and Pedagogical Workshop". The author emphasizes the importance of intensive performing activities of students during the learning process. It should consist of the pedagogical work in the instrumental classes and analysis of the performing of the music pieces from the students' pedagogical repertoire. Also highlights the importance of modeling of the future educational activities and holding fragments of individual lessons at the instrumental classes with its' follow-up discussion among students at the Instrumental and Pedagogical Workshop. An important factor of students' professional skills is their experience of professional communication with wide range of professional musicians. The article also emphasizes the necessity of formation of students' pedagogical and performing artistry, their possibility of professional analyzing of pupil's performing during his work with the teacher.

Keywords: *instrumental-performing training, art of music, workshop, piano class, pedagogical repertoire.*

УДК 378.011.3-051:78:159.954.2

Леонтієва С. Л.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сучасної музичної педагогіки – формуванню художньо-естетичних уявлень майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу у вищих музично-педагогічних навчальних закладах. Автор аналізує різні наукові підходи (філософські, психологічні, естетичні) щодо визначення основного поняття дослідження, а також подає класифікацію, окреслює основні функції та взаємозв'язки з іншими психічними процесами, висвітлює механізм психічної дії досліджуваного феномену. У контексті даної проблеми автор торкається питання співвідношення «художнього» й «естетичного», а також особливостей прояву художнього образу в музиці.

Ключові слова: *художньо-естетичні уявлення, майбутній вчитель музики, заняття з постановки голосу.*

Стрімкі зміни в нашій країні, що відбуваються в усіх ланках суспільного життя, призводять до усвідомлення попередніх надбань, переоцінки існуючих стандартів та виникненню умов щодо їх удосконалення шляхом реформування. Не виключенням є й освітня галузь. Музично-педагогічна освіта, як соціальний інститут, виступає важливим чинником у підготовці фахівців, здатних відродити національну культуру і мистецькі традиції.

Загальновідомо, що мистецтво оперує емоційно-чуттєвими механізмами відтворення світу та розкривається через художні образи. Осягнення художніх образів здійснюється завдяки роботі свідомості в процесі сприйняття твору. Точніше, відтворення образів сприйняття призводить до виникнення нових своєрідних психічних утворень – уявлень.

Повноцінне художнє виконання вокального твору можливо лише за умов наявності чіткого уявлення про його художньо-образний зміст. За реалізацію цього завдання відповідають сформовані у виконавця-вокаліста художньо-естетичні уявлення, які концентрують всі моменти, пов'язані з інтерпретацією виконуваної музики (пошук